

УДК 614.2 : 364.6(477)

Рабійчук Сергій Олександрович

кандидат педагогічних наук, доцент

доцент кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки

Хмельницький національний університет, м.Хмельницький, Україна

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ПОНЯТТЯ «ЦІННОСТІ»

У статті здійснюється аналіз досліджень щодо історичного становлення і розвитку поняття «цінності». З'ясовано пріоритетне значення цінностей в житті як конкретної людини, так і суспільства в цілому. Визначено трактування поняття «цінності», вони є характеристиками об'єктів і привносять позитивне або негативне значення в життя конкретної людини чи, суспільства в цілому. Визначено їх види та показники.

Ключові слова: цінності, особистість, розвиток.

Вступ. Цінності сформувалися в історії людського існування як монументальні опори духовності, що слугують ключовим орієнтиром у виборі життєвих стратегій.

Загальні наукові засади дослідження цінностей знаходять своє відображення у філософських та загальнометодологічних концепціях, в яких цінності трактуються в руслі проблем світогляду, основної мети життєдіяльності. При цьому вони є характеристиками об'єктів і привносять позитивне або негативне значення в життя конкретної людини чи, суспільства в цілому. Ціннісний взаємозв'язок з'являється як результат включення певного об'єкта у сферу інтересів людини та життєдіяльності [4, с. 13–17].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробляючи теорію «практичного розуму» І. Кант обґрунтував окрему галузь філософії – теорію цінностей, яка набула великого значення як сфера морально-етичної можливості цілковитого існування та активної діяльності особистості в соціумі [8, с. 211–501].

Для визначення позитивної та необхідної якості особистісного духовного буття поняття «цінність» використав в своїх працях Г. Рікерт, який стверджував, що головні основи цінності слід шукати у людській свідомості

Обґрунтування теорії цінностей знайшло своє подальше відображення у працях Дж.Дьюї, А.Мейнонгома, Р.Пері, які доповнили теорію цінностей і відзначили два різнополярних підходи – перший визнає цінності як продукт свідомості; другий – як об'єктивний феномен [6].

У свою чергу А.Маслоу відзначав, що першочергова потреба особистості є не чим іншим, як самоактуалізацією, тобто бажанням самовдосконалюватися та самостверджуватися. При цьому виникає потреба в реалізації привілейованих матеріальних цінностей, які притаманні людській природі і за допомогою сили волі особистість «інстинктивно обирає істину, а не несправедливість, добро, а не зло» [10, с. 109].

Філософія М.Шелера характеризується іншим альтернативним обґрунтуванням сутності цінностей, яке полягає в тому, що вони володіють надособистісним характером кожної людини.

Метою та завданнями дослідження є аналіз історичного розвитку поняття «цінності».

Виклад основного матеріалу. Соціологічне трактування цінностей представлено у працях М. Вебера, який увів в соціологію аксіологічні категорії. Під цінностями він розуміє певні установки людини, що відповідають історичним етапам розвитку суспільства, як властиву направленість системи інтересів. Науковець наголошує, що стабільність та прогрес суспільства у значній мірі залежать від поєднання устремлінь різноманітних соціальних спільнот з провідними суспільними ідеями та цінностями.

© Рабійчук С.О.

Ідеї та цінності залежать безпосередньо від способу життя суспільства і направленні на поліпшення морального і матеріального благополуччя соціальних спільнот, суспільства [2, с.360–361].

Досліджуючи природу цінностей, культурологія приділяє особливу увагу їх аналізу у контексті культурного контакту. Вивчення культури суспільства відбувається на основі історичних та матеріально-технічних цінностей. Тому, культурна цінність трактується як певний абстрактний міст, що забезпечує реверсний потік інформації між об'єктом та суб'єктом.

І.Бех вважає, що об'єктивні властивості існуючих явищ, предметів, подій визначаються як цінність за умов повної ідентифікації їх людиною. Згідно з трактуванням І.Беха, «поняття «особистісні цінності» пов'язується з освоєнням конкретними індивідами суспільних цінностей, а отже, за ними закріплюється значущість, особистісний смисл для людини певних об'єктів, подій, явищ тощо» [1, с.6].

У контексті здійснюваного дослідження важливим є визначення поняття «цінність» педагогами. Наприклад, В. Повзун визначає «цінність» як, інтегральний, системотвірний фактор, який забезпечує зв'язок різних елементів в системі життєдіяльності. Цінності, виконуючи цілеспрямовану функцію, тим самим забезпечують напрям розвитку суспільства.

Таким чином, проведений аналіз літературних джерел підтвердив наявність значної кількості поглядів щодо трактування суті цінностей, демонструючи відсутність єдності поглядів та узагальнення в їх трактуванні.

Піднімаючи в своїх працях проблему існування людини в світі, Е. Фром пов'язує її з «екзистенціальним протиріччям», тобто порушення вроджених стосунків між людиною та світом, іншою людиною та з самим собою. Дане порушення, на думку дослідника, можливо розв'язати за допомогою почуття любові. Взаємозв'язок людини зі світом ґрунтується на процесах асиміляції та соціалізації; характер прояву цих стосунків визначають ціннісні орієнтації, які в свою чергу, формують спрямування особистості на певні системи ціннісних орієнтацій.

Гуманістична психологія наголошує на існуванні в особистості певного ступеня свободи від оточуючого світу, забезпечується це наявністю ціннісно-змістовних орієнтацій. Наприклад, К. Роджерс розвиває ідею про те, що за допомогою визначених ідей, змістів, цінностей людина в змозі розкрити самого себе та будувати власні стратегії розвитку і самовдосконалення.

Вітчизняні філософи Г.Ділігенський [5] та М.Каган [7] вивчаючи ціннісні орієнтації та їх місце в житті особистості, підкреслюють, що вони найкраще проявляються в різних формах та рівнях особистості, тобто є взаємодією внутрішнього та соціально-

го, чітким усвідомленням особою своїх дій, вчинків, місця в суспільстві.

Соціологічне трактування ціннісних орієнтацій розкрито у працях І. Кона. Ціннісні орієнтації набувають індивідуальних та соціальних властивостей і активно формуються під дією суспільного виховання. Система сформованих ціннісних орієнтацій носить соціальний й індивідуальний характер, тому що накопичують важливий, окремих та неповторний досвід кожного учасника суспільних відносин [9, с.23].

У контексті здійснюваного дослідження важливо є думка І.Кона про те, що «система ціннісних орієнтацій не є механічним зліпком ієрархії цінностей та ролей, які існують у суспільній свідомості» [9, с.36].

На думку Т.Аболіної, В.Водзинської, В.Єфименко, О.Лінчук ціннісні орієнтації – це свідомий вибір певного типу поведінки, система фіксованих установок,

в основі яких лежать з певною глибиною усвідомлені або не усвідомлені цінності [6, с.272-290; 3, с.48-50]. В.Водзинська, досліджуючи ціннісні орієнтації в поєднанні з установками та взаємовідносинами, доповнює та акцентує, що «ціннісні орієнтації є конкретним проявом відношення особистості до фактів дійсності», а також є чіткою системою ставлення особистості до наявних явищ дійсності [3, с.48-50].

Викладений матеріал дозволяє зробити такі **висновки**, проведений нами аналіз поняття «цінність» свідчить про його пріоритетне значення в житті як конкретної людини, так і суспільства в цілому. Саме цим зумовлений значний інтерес до цінностей. Погодженість цінностей, норм, рольових приписів, гармонія особистісних та суспільних потреб і вимог, визначають рівень адаптації особистості в суспільстві і ступінь її самореалізації.

Список використаної літератури

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання / І.Д.Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
2. Вебер М. "Объективность" социально-научного и социально-политического познания / М.Вебер // Избранные произведения. – М, Прогресс, 1990. – С. 360–361.
3. Водзинская В.В. Понятие установки отношения и ценностной ориентации в социологическом исследовании / В.В.Водзинская // Философские науки. – 1968. – №2. – С.48-54.
4. Воспитать человека: сборник нормативно-правовых, научных, методических, организационно-практических материалов по проблемам воспитания / сост. В.А.Березина, Л.И.Виноградова; под ред. В.А.Березиной, О.И.Волжиной, И.А.Зимней. – М.: Вентана-Графф, 2003. – 384 с.
5. Дилигенский Г.Г. Проблема теории человеческих потребностей / Г.Г.Дилигенский // Вопросы философии. – 1976. – №9. – С.32-34
6. Етика: навч. посіб. / Т.Г.Аболіна, В.В.Єфименко, О.М.Лінчук [та ін.]. – К.: Либідь, 1992. – 328 с.
7. Каган М.С. Человеческая деятельность (Опыт системного анализа) / М.С.Каган. – М.: Политиздат, 1974. – 396 с.
8. Кант И. Основы метафизики нравственности / И.Кант // Сочинения в 6-ти т. – Т.4. – Ч.1. – М.: Мысль, 1965. – С.211-501.
9. Кон И.С. Социология личности / И.С.Кон. – М.: Политиздат, 1967. – 383 с.
10. Маслоу А. Самоактуализация / А.Маслоу // Психология личности: тексты / под ред. Ю.Б.Гиппенрейтер, А.А.Пузыря. – М., 1982. – С. 108–118

Стаття надійшла до редакції 24.09.2017 р.
Стаття прийнята до друку 02.10.2017 р.

Рабийчук Сергей Александрович

кандидат педагогических наук, доцент
доцент кафедры социальной работы и социальной педагогики
Хмельницкий национальный университет, г. Хмельницкий, Украина

ИСТОРИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ ПОНЯТИЯ «ЦЕННОСТИ»

В статье проводится анализ исследований исторического становления и развития понятия «ценности». Выяснено приоритетное значение ценностей в жизни как конкретного человека, так и общества в целом. Определены трактовки понятия «ценности», они являются характеристиками объектов и приносят положительное или отрицательное значение в жизни конкретного человека или, общества в целом. Определены их виды и показатели.

Ключевые слова: ценности, личность, развитие.

Rabiychuk Serhii

Candidate of Pedagogical Sciences, Ph.D, Associate Professor
Department of Social Work and Social Pedagogy, Khmelnytsky, Ukraine

HISTORICAL DEVELOPMENT OF THE CONCEPT OF "VALUES"

The article analyzes the issues of historical formation and development of the concept of "value". The priority value of values in life as a concrete person and society as a whole is determined. The interpretation of the notion of "value" is defined, the characteristics of objects has been provided, the positive or negative meaning to the life of a particular person or society as a whole has been identified. Their types and indicators are determined.

Key words: values, personality, development.